

bijzondere algemeene vergadering van de vijftig voornaamste aandeelhouders (Directeuren uitgezonderd) speciaal voor dit doel bijeengekomen en door een hunner gepresideerd.

3e. de accountant zal zelfstandig beslissen omtrent den vorm waarin de balans en resultatenrekening aan de aandeelhouders zal worden aangeboden.

4e. de accountant is verplicht steeds te certificeeren of eenige door de Directie voorgesteld dividend of bonus gerechtvaardigd wordt door de financiële positie der vennootschap.

Deze voorstellen hebben vrij wat critiek gehad. Der Redactie van „The accountant” kwamen zij onbegrijpelijk voor, want niet de accountant, maar de aandeelhouders zijn er om het beleid der Directie te beoordeelen: de plicht van den accountant is beperkt tot het vestigen van de aandacht op omstandigheden, die van invloed zijn („qualify”) op de gepubliceerde cijfers. Zooals bekend is worden accountants voor de eerste maal door de Directie benoemd tot de eerste algemeene vergadering, daarna worden zij steeds door deze laatste gekozen. Er is geen enkele aanleiding om die keuze uitsluitend aan de vijftig voornaamste aandeelhouders over te laten, daargelaten nog of deze zich in het nakomen hunner verplichtingen méér diligent zouden betoonen, dan in den regel bij aandeelhouders het geval pleegt te zijn. Ook moet men niet verwarren het recht van den accountant om de onderteekening van een balans, waartegen hij bezwaren heeft te weigeren, met eene bevoegdheid om aan de Directie voor te schrijven, hoe de administratie zal worden gevoerd; deze laatste zou zodoende geen baas in eigen huis, en verantwoordelijk zijn zonder autoriteit, een onduldbare toestand dus. Het feit, dat de accountant moet rapporteeren indien een dividend of bonus niet gerechtvaardigd is wil nog niet zeggen, dat hij adviseur of contrôleur der bedrijfspolitiek is. Dat is de taak der Directie, welke N. vrijwel uitsluitend in naam de leiding wil laten. Het voorstel is naar de meening der Redactie belachelijk, omdat de boekhouding den accountant veel vermag te leeren, maar hem toch weinig zegt, omtrent den toestand der installatie, de vooruitzichten der grondstoffen, voorziening en toekomstige verkoopmogelijkheden, alle overwegingen van invloed op de vraag of eene uitdeeling kan geschieden.

In „The accountant” van 24 Maart 1928 bepleit *Sir Mark Webster Jenkinson F. C. A.* de mogelijkheid om een duidelijk inzicht in den financiëleen toestand te geven door in de balansen te doen uitkomen:

a. het bedrag van het beschikbare bedrijfskapitaal.

b. de mate waarin het aandeelenkapitaal in vaste activa is belegd, welker waarde afhankelijk is van den earning power van de onderneming.

De jaarlijkse publicatie van balansen, geteekend door onafhankelijke accountants heeft het vertrouwen van beleggers en de ontwikkeling der naamloze vennootschap sterk bevorderd, maar is naar zijne meening in de huidige omstandigheden onvoldoende. Wenschelijk zou zijn eene periodieke, b.v. vijfjaarlijkse taxatie door onafhankelijke experts, en wel door bemiddeling der Investment Trusts, waarvan verscheidene zich in bepaalde bedrijfstakken specialiseeren. Wel is waar zou een dergelijk onderzoek op grond van de gegevens der laatste vijf jaren en dus ook achteraf moeten geschieden, maar de experts zouden wat betreft installatie, nieuwe markten en waar noodig vermindering van productiekosten voor de toekomst belangrijke aanwijzingen kunnen geven.

Eene lezing „The accountant and the Investor” door *E. D. Kissan*, financieel redacteur van de Daily Mail, is opgenomen zoowel in The accountant als in The Incorporated Accountants Journal. De heer K. is het volkomen eens met *Dicksee's* uit-

spraak, dat aandeelhouders een onbetwistbaar recht hebben op de meest volledige inlichtingen. Van dat recht komt in de praktijk weinig terecht, balansen en resultatenrekeningen zijn in den regel zoo onduidelijk mogelijk opgesteld. Verschillende activa worden gecombineerd, verplichtingen en reserves tezamen genomen en abnormale baten niet van de gewone bedrijfswinsten gescheiden. Ook prospecti bevatten algemeen veel te weinig gegevens. Toch worden dergelijke stukken door accountantskantoren van de hoogste standing geteekend. In het algemeen gaat van accountants te weinig kracht uit: zelfs in gevallen van te hooge waardeering prefeeren zij veelal een niets zeggende omschrijving boven eene duidelijke vermelding van dat feit.

Volgens *The Incorp. Acc. Journal* doen accountants zooveel zij vermogen, maar de moeilijkheden komen als de resultaten ongunstig worden. Daarbij worden zij wel is waar door aandeelhouders benoemd, maar in werkelijkheid zijn zij aan den goeden wil der Directie overgeleverd... die in den regel gemakkelijk een plausibele reden kan aanvoeren om hun ontslag op de algemeene vergadering te bewerken, zooals dan ook dikwijls voorkomt. Accountants hebben, als ieder ander, een instinct tot zelfbehoud, en indien aandeelhouders wier belangen zij vertegenwoordigen, hun niet de steun geven, welke zij mogen verwachten, dan is het niet te verwonderen, dat hunne verklaringen soms bijzonder voorzichtig zijn opgesteld. Door publicatie te eischen van gegevens, welke naar het oordeel der Directie beter geheim dienen te blijven, zouden accountants verantwoordelijkheden op zich nemen, die niet tot hunne taak behooren. Ook zijn zij geen taxateurs: tenzij zij op een bepaald gegeven eene opinie kunnen baseeren, zou het in het nadeel der vennootschap kunnen zijn, eene meening tegengesteld aan die der Directie te doen blijken.

Naar de meening van „The accountant” kunnen wettelijke voorschriften hier weinig helpen. Zij verwacht in de toekomst eene verhoogde belangstelling van het publiek t.o.v. accountantsverklaringen. Na al hetgeen is te berde gebracht over de primaire rechten van aandeelhouders en crediteuren, acht zij het behoud van eene goede verstandhouding tusschen directeuren en accountants van minstens evenveel belang. Zonder wederzijdsch vertrouwen en begripen moeten de belangen van aandeelhouders noodzakelijk in het gedrang komen. Zij ziet daarom groote voordeelen in de toenemende praktijk om naast het rapport van den accountant een nieuw of meer uitvoerig verslag van de Directie te publiceren.

C. A. H.

## BOEKBEOORDEELING

*Dr. P. G. A. de Waal* — Van Paciolo tot Stevin — Roermond, *J. J. Romm & Zoon*. De Leer van het Boekhouden in de Nederlanden tijdens de zestiende eeuw.

Het bovenstaande werk — in den handel gebracht onder den eerstgenoemden, als dissertatie verschenen onder den laatstgenoemden titel — wacht reeds ruim een jaar op een bespreking. Een woord van verontschuldiging voor deze vertraging moge daarom aan mijn beschouwing vooraf gaan.

De tijd, waarin men het boekhouden een wetenschap noemde, behoort tot het verleden. Dat nochtans de boekhouding als technisch middel voor het bestuur van het bedrijf een wetenschappelijk onderzoek waard is, heeft de schrijver van dit boek op overtuigende wijze aangetoond.

Het eerste hoofdstuk geeft een schets van de ontwikkeling van den handel in den tijd, waarop de studie betrekking heeft; beknopt, maar voldoende uitvoerig om als grondslag te dienen voor de in de volgende hoofdstukken gegeven beschrijving van

het boekhoud-systeem, zooals de schrijver dat in de Italiaansche en Duitsche leerboeken van dien tijd vond uiteengezet. Dat hierbij een afzonderlijk hoofdstuk aan *Paciolo* wordt gewijd, spreekt haast vanzelf, omdat deze — zooals de schrijver laat zien — zoowel direct als indirect een grooten invloed heeft uitgeoefend op de latere schrijvers, in het bijzonder op de Nederlandsche schrijvers, wier werken het eigenlijke onderwerp van *de Waal's* verhandeling uitmaken. Uitvoerig worden deze boeken besproken en met elkander vergeleken. Aangezien de studie betrekking heeft op de leer van het boekhouden, schenkt de schrijver daarbij vooral aandacht aan het verschil in methode van voordracht en beschrijving. Uitvoerig wordt onderzocht, in hoeverre de auteurs corspronkelijk zijn en in hoeverre de besproken werken aan elkaar verwant zijn. Voorts worden nauwgezet methode en systematiek van alle besproken boeken beoordeeld.

De schrijver is er in geslaagd, in deze historisch-kritische beschouwing ons een duidelijk beeld te geven van de ontwikkeling van de leer van het boekhouden.

Voor mij schuilt intusschen de verdienste of althans de aantrekkelijkheid van het boek vooral in de beschouwingen, welke de schrijver wijdt aan den aard der geboekte transacties, het verband daarvan enerzijds met de verhoudingen in het bedrijfsleven en anderzijds met de wijze van boeking; in 't algemeen dus in het onderzoek naar de bedrijfseconomische beteekenis van de aantekeningen, zoowel als van de gevolgde methode van boeking. De schrijver heeft begrepen, dat de leer eener techniek slechts met juistheid kan worden beoordeeld in verband met de praktische toepassing dier techniek.

Zelfs hak ik gaarne gezien, dat de beschouwing nog meer naar deze zijde ware ontwikkeld. Ik mag in dit opzicht niet spreken van een gebrek van het werk, omdat de schrijver zijn doel nu eenmaal anders heeft gesteld; ik zou dan ook reeds tevreden zijn geweest, indien de beschouwingen van den hier bedoelden aard aan het slot van het boek in een systematisch overzicht waren verwerkt, zooals dat ook op verdienstelijke wijze is geschied met de technische en methodologische opmerkingen.

Het spreekt vanzelf, dat de beoordeelaar van een boek als het onderhavige den schrijver niet kan volgen op zijn langen weg van onderzoek; hij kan, ook bij aandachtige lezing, slechts een indruk krijgen van de nauwkeurigheid van dat onderzoek en een inzicht krijgen in de bij het onderzoek gevolgde methode. Mijn indruk is gunstig. Citaten, verwijzingen en noten zijn hier geen hinderlijk vertoon van quasi-geleerdheid, maar zijn doelmatig aangebracht en geven niet alleen de voor de verificatie of voor eigen raadpleging noodzakelijke verwijzing, maar ook vaak belangrijke nadere aanwijzingen, die vertrouwen wekken in de juistheid van het oordeel van den schrijver.

Toch wil ik in 't algemeen de vraag opperen, of de schrijver wel zich voldoende rekenschap heeft gegeven van het gevaar, dat de in de leerboeken gegeven voorbeelden en aanwijzingen wellicht niet het juiste beeld geven van de praktijk. De schrijver heeft blijkens het Voorbericht bijna uitsluitend de leerboeken als bron gebruikt; was het niet noodig, zich ervan te vergewissen, dat er overeenstemming bestond tusschen leerboek en praktijk? Mij is wel eens opgevallen bij inzage van oude koopmansboeken, dat daarin een methode van aantekening werd gevolgd en transacties werden vermeld, welke, voor zoover mij bekend was, niet in eenig leerboek werden besproken. Intusschen, ik heb nooit op dit gebied een studie gemaakt, en misschien is dus mijn vrees niet gerechtvaardigd. Waarbij ik nochtans er op wil wijzen, dat ook de moderne leerboeken toch heel vaak een methode van aantekening volgen of zelfs boekingsgevallen geven, die voor de praktijk kant noch wal raken.

Tenslotte mag ik één uitlating van den heer *De Waal* niet onweersproken laten. De schrijver begint het tweede hoofdstuk,

lopende over de ontwikkeling van het boekhouden vóór *Paciolo*, met de mededeeling, dat de boekhouding, in welken vorm dan ook, en dus ook het stelsel van de dubbele boekhouding, niet op een zeker oogenblik aan het brein van den een of anderen geleerde is ontsproten. De schrijver is in gebreke gebleven, om de juistheid dezer in mijn oogen zeer belangrijke stelling te bewijzen. De stelling is in de eerste plaats historisch belangrijk en reeds daarom verwondert het mij, dat *De Waal* in zijn historisch georiënteerde verhandeling zoo gemakkelijk deze onbewezen stelling heeft neergeschreven. Maar voor mij is ze vooral belangrijk, omdat ze ook een oordeel inhoudt over het wezen van de techniek der dubbele boekhouding. Die techniek nu is er eene, die naar mijn meening niet geleidelijk kan zijn ontstaan uit het streven naar ordening van losse aantekeningen met betrekking tot de handels-transacties. De koopman telt op, trekt af, vermenigvuldigt, deelt. Maar hij denkt niet wiskundig. En de techniek der dubbele boekhouding is mathematisch uitgedacht. Er moet een wiskundig geschoolde of een intuïtief-wiskundige geest geweest zijn, die op de gedachte is gekomen van de beteekenis der tegengestelde aantekening van het saldo van bezittingen en schulden als sluitsteen voor een voordurend evenwicht in de sommen der aantekeningen. Deze geniale vondst nu kan m.i. niet „van lieverlede groeien”. Als de heer *De Waal* verband legt tusschen de groeiende behoefte aan aantekeningen van het zuiver vermogen en de ontwikkeling van de methode der dubbele boekhouding en daarbij spreekt van een ontwikkelingsgang, ben ik 't met hem eens. Maar de eigenaardige techniek der dubbele boekhouding moet m.i. zijn uitgevonden. Ik meen dan ook, dat men goed zal doen, te onderscheiden tusschen de koopmansboekhouding, als voor het bedrijfsleven typische methode van aantekening der veranderingen in het zuiver vermogen naast die van de wijzigingen in de samenstelling van bezit en schuld, gegroeid uit en met de ontwikkeling van het bedrijf, en de dubbele boekhouding, als bijzondere vorm van techniek der aantekeningen, uitgedacht om de boekhouding technisch doeltreffend te maken.

De hier geopperde bedenking tegen een enkele door den schrijver geuite meening doet uit den aard der zaak niets toe of af aan mijn oordeel over het werk. Ik acht de dissertatie van den heer *De Waal* een belangrijke aanwinst voor onze literatuur.

Th. L. Jr.

## NIEUWE BOEKEN

### A. Bedrijfshuishoudkunde

*Advertising investment securities.* Financial advertisers association. Investment research committee. New York, 1928.

*Bonnal, A. et M. Chatel.* Exploitation commerciale des chemins de fer. Paris, 1928.

*Burton, Charles S. and V. Dushayne.* Investment trust. New York, 1928.

*Casson, H. N.* A complete advertising course. London, 1928.

*Czekalla, H.* Die Hausgesetze der kaufmännischen Unternehmung. Stuttgart, 1928.

*Czekalla, H.* Die Organisation des Lagerwesens. III Zweckmässige Büro-Organisation. Berlin, 1928.

*Felsart, A.* Geldvermittler, Kapitalbeschaffung und Teilhaber. Berlin, 1928.

*Forbes, Bertie Charles.* How to get the most out of business. New York, 1928.

*Gibson, Thomas.* Annual forecast of business, financial and security conditions and prospects. New York, 1928.